

Banka-Mali ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, Mart 1998, sayı 3

PAZAR EKONOMİSİNİN GELECEĞİ VE TÜRKİYE

Pazar Ekonomisinin, kayıtsız şartsız egemenliğini ilan ettiği bir çağda yaşıyoruz.Sosyalist sistemin yıkılmasıyla birlikte üç buçuk milyar insan daha yeni bir düzenin acımasız koşullarıyla tanışmıştır. Bu tarihsel buluşmanın pazar ekonomisinin gelişim sürecini etkilemesi kaçınılmazdır.

Pazar ekonomisinin genel olarak kabul görmüş bir teorik yapısı bulunmamakla birlikte, sistem gerek Uruguay Round ve Maastrich Anlaşması gibi forumlarda, gerekse uluslararası finans kuruluşları tarafından sürekli olarak geliştirilmektedir. Sistem çeşitli düzenlemelerle gelişirken, bu süreci açıklayan *yeni kavramlar* oluşmakta ve alışageldiğimiz sosyo-ekonomik ve politik yaşam ile bunlara ilişkin kavramlar da hızla demode olmaktadır. Bu çerçevede eski anlam ve önemini kaybeden kavramların başında 'bağımsızlık' gelmektedir. Günümüzde çok uluslu şirketlerin karlarının üçte ikisini, kuruldukları ülkelerin dışından sağlamakta oldukları anımsanırsa, *Karşılıklı Bağımlılık* (interdependence) kavramının neden bağımsızlık kavramından daha etkin hale geldiği kolayca anlaşılacaktır. Şimdilerde pek moda olan 'küreselleşme' kavramı da son çeyrek yüzyıl içinde meydana gelen hızlı teknolojik gelişmeler sonucunda ortaya çıkmıştır.Küreselleşme sürecinde ürün ve faktör piyasaları liberalleşerek dünyadaki ekonomilerin bütünleşmesine ve tek pazar haline gelmesine yol açmaktadır. Bu gelişmeler çerçevesinde bir ülkenin refah seviyesini yükseltebilmesi ve ekonomik büyümesini artırabilmesi, tümüyle o ülkenin rekabet gücünü artırabilmesine bağlı olmaktadır. Yani yaşadığımız yüzyıl içinde giderek önem kazanan kavramların başında *küreselleşme* ve *rekabet gücü* gelmektedir. Ancak eski sosyalistler kadar, gelişmekte olan ülkelerdeki entellektüeller de bu sürece uyum göstermekte zorlanmakta ve bağımsızlık, devletçilik gibi geleneksel kavramlar ile bunlara bağlı anlayışları terketmeye hevesli görünmemektedirler.

Temel prensibi '*sınırsız tüketim*' olan pazar ekonomisi ancak satın alma gücü yeterli olan toplumların varlığı sayesinde gelişebilir, diğer bir deyişle pazar ekonomisinin geleceğini, bu sürece yeni katılan ülkeler belirleyecektir.Bu itibarla, sistemin ilk hedefi, büyük tüketim potansiyeline sahip geçiş dönemi ekonomilerini rehabilite etmek ve bu ülkelerdeki satın alma gücünü kabul edilebilir düzeylere çıkarmaktır. Bu hedefe ulaşmak için yapılan en büyük organizasyonlardan biri, ikinci dünya savaşından sonra yıkıma uğrayan ekonomileri desteklemek amacıyla uygulanan Dünya Bankası modelinin bir benzeri olan Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD) adında bir finans kurumunun 1990 yılında kurulmasıdır. Gelişmiş

ekonomiler, bu ve benzeri kurum ve kuruluşları kullanarak başta Rusya Federasyonu olmak üzere tüm Doğu Avrupa ekonomilerine büyük boyutlarda yatırım yapmaktadırlar.

Diğer taraftan pazar ekonomisinin en önemli dayanağı olan tüketiciler içinde özellikle ücretli kesimin sistemdeki geleceğinin ne olacağı, bu gün en çok tartışılan konulardan biridir. Ücretlilerin geleceğine ilişkin olarak öne sürülen yaygın tezlerden biri artan rekabet gücü ve karlılığa paralel olarak işgücünün de refah seviyesinin yükseleceğidir. *Sosyal Pazar Ekonomisi* olarak isimlendirilebileceğimiz bu boyutta sistemin emekçiler üzerindeki ağır baskısının giderek azalacağı düşünülmektedir. Ancak bunun önündeki en büyük engel yine sistemin kendisi ve temel prensipleri olacaktır. Sürekli yenilenen teknoloji ve bu yenilikleri uygulamakla ortaya çıkan üstünlüklerin beraberinde getirdiği rekabet, giderek daha büyük bir sermaye gerektirecektir. Büyüyen sermaye birikimi gereksiniminin emek için ne anlama geldiği çok açıktır. Bu gidişin sonuçlarını şimdiden görmekteyiz. Çok uluslu şirketler ve bankalar sürekli *birleşerek* (merge) daha büyük bir rekabet ortamına ve küreselleşmeye hazırlanmaktadırlar. Bu birleşmeler sonucu on binlerce insan işini kaybetmekte veya düşük ücretlerle çalışmaya razı olmaktadır. Öte yandan küreselleşme ile birlikte hareket kazanan sermaye, işgücü maliyetinin düşük olduğu ülkelere doğru kaymakta ve bu da işgücünün uluslararası rekabete açılmasına ve ücretlerin baskı altında tutulmasına yol açmaktadır.

Ulusal ekonomiler bu süreç içinde giderek birbirine daha bağımlı hale gelirken uzun vadede bundan en çok *para politikaları* etkilenecektir. Ekonomilerin entegrasyonu sürecinde hangi para birimi veya birimlerinin etkin olacağı en önemli soru olarak karşımızda durmaktadır. Bu birimin 'ABD Doları' olmasından çekinen Avrupa Birliği ülkeleri Avrupa Para Birliği (EMU) Anlaşması ile Dolara teslim olmamak için birleşik bir çaba ile Dolar kadar güçlü bir alternatif para yaratma çabası içine girmişlerdir. Aynı ligde başa oynayan para birimlerinden biri de ülkemizde fazla tanınmayan Japon Yenidir. Avrupa, sınırları içindeki güçlü Dolar ve Yen dolaşımını EuroDollar ve EuroYen piyasaları ile regüle etmeye çalışırken vargücüyü Alman Markı güdümlü yeni para birimi üzerinde çalışmaktadır.

Pazar ekonomisi ister bugünkü şartlarını ağırlaştırarak gelişsin, ister sosyalleşerek bir evrim geçirsin, bizim açımızdan önemli olan, geçirdiği aşamaları dikkatle gözlemleyerek gerekli önlemleri zamanında almaktır. Aksi takdirde pazar ekonomisinin en acımasız gerçekleriyle karşılaşmak kaçınılmaz olacaktır. Gelişmiş pazarlara entegre olma sürecinde özellikle ülkemize yabancı sermaye girişine önem verilmeli, bunun gerektirdiği dingin ekonomik ortamı sağlama yolunda sıkı önlemler alınmalı ve dış ticaretimiz geliştirilmelidir.

Günümüzde korumacılık tedbirleri ile istihdamı ve gelirleri artırmanın mümkün olmadığı ortaya çıkmış ve korumacılığı ortadan kaldırmaya yönelik uluslararası düzenlemeler yapılmıştır. Sistemin gelişmekte olan ekonomilere uyguladığı reçete, denk bütçe ve bunu destekleyecek para politikaları uygulanmasıdır. Türkiye'nin de temel sorununun burada yattığını anlamak için uzun boylu düşünmeye gerek yoktur. Ne yazık ki halen bu reçeteyi uygulayabilmekten çok uzağız. Ülkemiz açısından özelleştirme hamlesini

Hata! Yer imi tanımlanmamış.

tamamlayarak bütçe açıklarını kabul edilebilir düzeylere çekmek kısa vadede yapılması gereken en anlamlı harekettir.

Ülkemizin küreselleşme sürecine aykırı politikalar izlediğinin önemli göstergelerinden bir diğeri de dünyada uygulanan birleşme ve büyüme eğilimlerinin aksine uyguladığı bölünme ve küçülme yöntemidir. Örneğin dünyada pazar ekonomisinin en önemli araçları olan bankalar birleşerek (Chase-Chemical, Bank of Tokyo-Mitsubishi) dev kuruluşlar haline gelirken, ülkemizde Etibank, Emlak Bankası gibi Kamu Bankalarının üçe dörde bölünerek satılması planlanmaktadır; oysa gelişmiş pazarlarla karşılıklı bağımlılık yaratma savaşındaki rakiplerimizde (Brezilya, Meksika v.b.) bulunan bankalarla rekabet edebilecek aktif büyüklüğe sahip bir banka yaratmak ancak Türkiye'de bulunan tüm kamu bankalarının birleştirilmesiyle mümkün olabilecektir.

Bilindiği gibi, dünya bir yandan küreselleşirken bir yandan da bölgeselleşmekte ve bu çerçevede Türkiye de dış politikasını Avrupa Birliği'ne tam üye olma doğrultusunda şekillendirmektedir. Ancak, Türkiye Avrupa Birliği'ne tam üye olmaya çalışırken, para politikası açısından çelişkili bir yol izleyerek piyasalarını Dolarize etmiş durumdadır. Hazinesinin Dolar cinsinden tahvil çıkarmaya karar vermesi, mal ve hizmet fiyatlarının Dolar üzerinden belirlenip işlem görmesi hatta gazetelerin kampanyalarında Dolar üzerinden taksitlendirmeyi ilan etmeleri dahi bunun açık kanıtlarıdır. Avrupa Birliği'ne girmenin en önemli hedef haline getirildiği ülkemizde, EMU'ya uyumun kolaylıkla sağlanabilmesi için, halen piyasalarımızda Dolar kadar prestijli olan Alman Markı kullanımı kullanımının teşvik edilmesi daha akılcı olacaktır.

Sonuç olarak, dünya ekonomisindeki son gelişmeler, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin ulusal ekonomi politikalarını sorgulamalarını zorunluluk haline getirmiştir. Ülkemizin değişen dünya şartlarına uyum sağlaması ve dünya ekonomisiyle istenilen biçimde bütünleşmesi için orta ve uzun vadeli stratejilere ihtiyacı vardır. Türkiye'nin 'yapısal düzenlemeler' olarak adlandırılacak bir dizi tedbiri ise acilen belirlemesi gerekmektedir. Özellikle vergi reformu yapılması, hızlı bir özelleştirme programı uygulanması, kamunun etkin ve verimli çalışmasının sağlanması, adalet, sosyal güvenlik ve mahalli idareler reformu yapılması, yeni bir yatırım politikası oluşturulması ve benzeri unsurların uzun vadede ülkemizin rekabet şansını artırması bakımından önemi büyüktür.

Hata! Yer imi tanımlanmamış.